

СОЦІАЛЬНІ ТА РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ПОСЛУГИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Кравченко О. О., Кучер Г. М.

ВСТУП

Новим Законом України «Про соціальні послуги» передбачено, що надання базових соціальних послуг у громаді забезпечується районними, виконавчими органами міських рад міст обласного значення, а також виконавчими органами сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад.

Відповідно до Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю» реалізація державної політики у сфері реабілітації осіб з інвалідністю покладається на органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які у співпраці та партнерстві з громадськими об'єднаннями осіб з обмеженнями повсякденного функціонування, осіб з інвалідністю, забезпечують розроблення і виконання програм для запобігання виникненню інвалідності, для відновлення або компенсації функціональних порушень шляхом реабілітації у сфері охорони здоров'я, психолого-педагогічної, психологічної, професійної, трудової, фізкультурно-спортивної, соціальної реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю. Систему реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю складають реабілітаційні заклади для осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю незалежно від відомчого підпорядкування, типу і форми власності¹.

В умовах децентралізації та реформування адміністративно-територіального устрою в Україні підпорядкування існуючих реабілітаційних установ змінилася, до того ж створені територіальної громади, які відповідно до чинного законодавства повинні забезпечити потребуюючих мешканців своєї територіальної громади у соціальних та реабілітаційних послугах, створюючи такі центри у своїй громаді або закупляти такі послуги у сусідніх громадах, де такі центри вже створені і розвинені.

¹ Громадські організації та спілки осіб з інвалідністю як суб'єкти надання соціальних та реабілітаційних послуг засобами інклюзивного туризму в громаді / О. О. Кравченко та ін. Умань : Видавничо-полігр. центр «Візаві», 2020. 201 с.

Важливим є питання створення реабілітаційних закладів, розвитку соціально-реабілітаційних послуг в об'єднаних територіальних громадах, інформування осіб з інвалідністю про такі реабілітаційні установи та своєчасності їх отримання мешканцями громад з інвалідністю відповідно до їх індивідуальних програм реабілітації².

На сьогодні є актуальним питанням отримання реабілітаційних послуг відповідно до індивідуальних потреб осіб з інвалідністю, в тому числі набутою внаслідок психічних розладів і стосується значної кількості осіб з інвалідністю, тому назріло питання проведення заходів для осіб з інвалідністю, набутою внаслідок психічних розладів, які б включали як просвітницькі так і моніторингові заходи щодо роботи сучасних реабілітаційних центрів у територіальній громаді в період децентралізації. Заслужують на увагу проведення ряду регіональних семінарів та проведення Всеукраїнського навчального семінару з залученням представників урядових та неурядових структур з територіальних громад областей: Черкаська, Вінницька, Львівська, Житомирська, Рівненська, Івано-Франківська, Херсонська, Полтавська, Чернівецька, Харківська, Дніпропетровська, Кіровоградська, Закарпатська, Київська та інші області, де було обговорено та висвітлено досвід роботи сучасних реабілітаційних центрів у територіальних громадах в період децентралізації.

Враховуючи досвід роботи м. Умань щодо створення Реабілітаційних центрів, оптимальної моделі надання послуг соціальної підтримки у громаді в умовах реформування адміністративно-територіального устрою, цінним є практичний досвід щодо забезпечення різними видами соціальної підтримки, соціальними та реабілітаційними послугами мешканців новоствореної громади. Водночас такий інноваційний досвід Уманської міської територіальної громади потребує популяризації як показовий, для поширення на всі територіальні громади.

1. Загальна інформація про надання соціальних послуг населенню в територіальній громаді

В Уманській міській територіальній громаді проживає 83,1 тис. осіб, з них 57,5 тис. осіб працездатного віку, 22,1 тис. пенсіонерів та пільговиків, 6,3 тис. осіб з інвалідністю, з них 328 дітей з інвалідністю, 855 учасників бойових дій АТО та 100 осіб з інвалідністю внаслідок війни (АТО),

² Семігіна Т. В. Соціальні послуги у територіальних громадах України: інновації правового регулювання. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 4. С. 65-75. URL: <https://bit.ly/3sSbsz9>

713 внутрішньо переміщених осіб, 20,5 тис. отримувачів соціальних допомог і субсидій та 18,0 тис. отримувачів соціальних послуг.

Статистичні дані

1	Категорії	Всього	в т.ч. с. Полянецьке
		Чисельність осіб, які проживають в Уманській міській територіальній громаді:	83,1 тис. осіб
1.1	працездатного віку	57,5 тис. осіб	700 осіб
1.2	пенсіонери та пільговики	22,1 тис. осіб	535 осіб
1.3	особи з інвалідністю, з них:	6,5 тис. осіб	46 осіб
•	<i>I група</i>	436 особи	3 особи
•	<i>II група</i>	2981 особа	19 осіб
•	<i>III група</i>	3070 осіб	24 особи
1.3.1	<i>молодь з інвалідністю</i>	466 осіб	11 осіб
1.3.2	<i>діти з інвалідністю</i>	328 дітей	6 дітей
1.5	учасники бойових дій АТО	855 осіб	12 осіб
1.6	учасники бойових дій Афганістан	201 особа	4 особи
1.7	учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 1, 2, 3 категорії	427 осіб	2 особи
1.8	особи з інвалідністю внаслідок війни (АТО)	100 осіб	1 особа
1.9	внутрішньо переміщені особи	713 осіб	2 особи
1.10	отримувачі соціальних допомог і субсидій	20,5 тис. осіб	334 особи
1.11	отримувачі соціальних послуг	18,0 тис. осіб	25 осіб
1.12	одиноких громадян	5207 осіб	47 осіб
1.13	малозабезпечені сім'ї	649 сімей	11 сімей
1.14	багатодітні сім'ї	453 сім'ї, в них 1475 дитини	15 сімей, в них 53 дитини

В Уманській міській територіальній громаді створено розгалужену мережу закладів, які надають соціальні та реабілітаційні послуги дітям, молоді, сім'ям, особам з інвалідністю, учасникам АТО/ООС, пенсіонерам, та іншим вразливим категоріям населення. Така система соціального захисту є результатом визначення потреб населення у соціальних послугах та прийнятих рішень сесії міської ради про створення комплексних закладів соціального захисту населення для

забезпечення мешканців громади послугами соціальної підтримки населення та впровадження інноваційних видів соціальних послуг³.

**Розподіл населення по віковій категорії
Уманської міської територіальної громади станом на 01.01.2022 року**

Вік, років	Чисельність, осіб	В тому числі, чисельність одиноких осіб похилого віку	Чисельність осіб з інвалідністю
0-5	3897		57
6-17	9421		271
18-35	18708		358
36-59	31560		2891
60-64	6121	145	916
65-69	4656	185	704
70-74	3723	184	664
75-79	2092	112	289
80-89	2726	748	295
90-94	149	141	24
95-99	52	46	17
100 і більше	3	3	1
Всього	83108	1564	6487

³ Кучер Г. М., Кравченко О. О. До питання задоволення потреб населення у соціальних послугах (з досвіду міста Умань). *East European Scientific Journal*. 2019. № 5. С. 40–45.

**Розподіл пенсіонерів
по розмірам призначених пенсій станом на 01.01.2022 року
по Уманській міській територіальній громаді**

Розмір пенсії	Кількість осіб
Всього пенсіонерів	22372
до 1934 грн.	226
в розмірі 1934 грн.	2462
до 3868 грн. Включно	14557
від 3868,01 грн. і вище	5127

Місто Умань по праву можна назвати «місто соціальне». Підтвердженням цього є те, що в 2018 році Умань серед 5 міст– лідерів, які отримали міжнародний статус-кандидата престижної світової ініціативи «Громада, дружна до дітей та молоді», сесією міської ради затверджено План дій із впровадження ініціативи на 2018-2021 роки та План моніторингу й оцінки його реалізації.

Місто Умань приєдналося до Європейської Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад. У 2020 році розроблено Гендерний паспорт міста Умань в рамках проекту «Підвищення рівня відкритості, прозорості та залученості в діяльності Асоціації міст України», за фінансування Ради Європи.

В процесі децентралізації ми вже сьогодні маємо оцінку того, які саме соціальні послуги потрібні Уманській міській територіальній громаді та в якій кількості, що забезпечує ефективність використання фінансів, кадрів та оптимального вирішення проблем.

**2. Зміст і завдання фахівців із соціальної роботи,
які працюють у громаді**

Фахівці із соціальної роботи працюють у громаді та надають соціальну підтримку сім'ям, керуються державними стандартами соціальних послуг та іншими нормативно-правовими актами. Впроваджено обслуговування громадян з виходом у сім'ю.

Уманська міська територіальна громада (м. Умань та с. Полянецьке) умовно розділена на мікрорайони, за якими закріплено фахівців із соціальної роботи, які спільно з дільничними інспекторами, сімейними лікарями, головами квартальних комітетів, соціальними педагогами, вивчають потреби сімей для надання необхідної допомоги і підтримки соціальних послуг та здійснення соціального супроводу. Послуги надаються за принципом раннього виявлення у зручний для жителів час, складаються соціальні паспорти сімей, виявляються сім'ї, не

охоплені соціальними послугами та державними соціальними допомогою. Запроваджено механізм невідкладного реагування для забезпечення захисту кожної сім'ї⁴.

Саме робота фахівці із соціальної роботи, які працюють у громаді, довела свою ефективність і під час запровадження в Україні карантину, пов'язаного з запобіганням поширенню коронавірусу COVID-19. Кожен фахівець із соціальної роботи володів інформацією про потребу кожної сім'ї у продуктивних наборах, гарячому харчуванні, медикаментах та їх доставці, лікуванні, доставці до медичних закладів, в тому числі на послуги гемодіалізу, інших комунікаційних послугах. Завдяки оперативному реагуванню на потреби громади спільно з соціально-відповідальним бізнесом надано належну підтримку вразливим категоріям громадян під час карантину, тільки продуктивними наборами вдалося охопити понад 16,0 тис. сімей та 9 тис. отримали до Великодня посвячені паски. Завдяки налагодженій співпраці із Благодійним фондом «Уманський центр допомоги» 21 сім'я, де виховується 50 дітей, отримували щоденно гаряче харчування. 12 особам з інвалідністю надавались транспортні послуги «Соціальні перевезення Черкащини» для отримання послуг гемодіалізу, працювала гаряча лінія «швидка соціальна допомога».

В 2021 році в умовах послаблення карантинних заходів до Дня Перемоги та Великодніх свят 245 довгожителів, яким виповнилось 91 і більше років, вручено паски, придбані за кошти бюджету Уманської міської територіальної громади.

Структурними підрозділами Центру інтегрованих соціальних послуг надаються населенню всі базові соціальні послуги, передбачені Законом України «Про соціальні послуги» та послуги з комплексної реабілітації, передбачені Законом України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради включено до загальнодержавного Реєстру надавачів соціальних послуг, ідентифікатор запису 120203609.

Центр щорічно надає соціальні послуги майже 18 тисяч особам з числа різних груп населення, в тому числі вразливих, як за місцем проживання, так і в його структурних підрозділах. З них 70 % – ветерани та діти війни. Послугами з догляду вдома, паліативного догляду охоплено понад 3 тис. осіб, працює спеціалізоване відділення соціальної допомоги вдома особам з інвалідністю з психічними захворюваннями, служба «швидкої» соціальної допомоги, організовано мультидисциплінарний підхід з

⁴ Кучер Г. М. Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Умань, 2019. 301 с. URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/Дисертація-Кучер.pdf> (Дата звернення: 20.11.2021.)

надання соціальних послуг та платних соціальних послуг, у співпраці з ЦНАП надаються послуги представництва інтересів. В чотирьох відділеннях стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання Будинку ветеранів проживають майже 100 осіб, отримують соціальні послуги у відділенні денного перебування майже 600 осіб та щоденно харчуються 22 малозабезпечених громадян.

Відділення благодійної діяльності надало послуги понад 3,6 тис. особам з пошиття та ремонту одягу, ремонту взуття, дрібного ремонту житлових приміщень, послуги перукаря. У відділі «Соціальний кошик» обслужено майже 600 малозабезпечених пенсіонерів, де вони купували продукти без торгівельної націнки.

Працюють відділення соціально-медичних послуг та протезно-ортопедичне відділення, якими обслужено майже 1 тис. осіб. Функціонує Університет третього віку «Дивосвіт», 7 клубів та ансамблів за інтересами по різних напрямках, щомісячно проводиться засідання клубу «Надвечір'я». Від міської територіальної громади здійснюється вітання довгожителів міста з врученням подарунків та матеріальної допомоги.

Фахівці із соціальної роботи здійснили оцінку потреб 6440 сім'ям/особам, з них 4244 особам (в тому числі 1440 громадяни похилого віку, 1956 особи з інвалідністю, 271 члени сімей учасників АТО, 321 внутрішньо переміщені особи та 256 громадяни, які перебувають у складних життєвих обставинах) надані соціальні послуги: психологічні – 1025, організація лікування та оздоровлення – 117, сприяння у вирішенні житлово-побутових проблем – 1060, налагодження зв'язків з членами родини, громадою – 421, гуманітарна допомога – 857, сприяння в оформленні/відновленні документів, у т.ч. для призначення соціальних виплат – 1757, попередження соціального сирітства – 41, соціальний супровід – 74.

Соціальну підтримку надано сім'ям, яких можна віднести до соціального ризику. Соціальна робота спрямована на профілактику і виявлення таких сімей. Прийнято 447 рішень про надання соціальних послуг сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах. Соціальним супроводом охоплено 74 сім'ї.

Для формування ціннісних орієнтацій проводиться групова робота серед дітей, молоді та вразливих категорій сімей за проблематикою: попередження домашнього насильства, виховання та догляд за дитиною, профілактика злочинності, безпека дітей в інформаційному просторі, недискримінація та протидія булінгу, стосунки у сім'ї, здоровий спосіб життя, проблеми залежностей, проблеми ВІЛ/СНІДу, по правах дітей (людей), з питань профілактики торгівлі людьми, підтримка учасників АТО та членів їх родин, професійне

самовизначення. Протягом звітнього періоду проведено 161 захід, яким охоплено 1820 учасників.

Фахівці із соціальної роботи беруть участь в організації та проведенні різноманітних розважальних заходів для дітей та молоді, інформаційно-просвітницьких та благодійних заходів з нагоди Дня захисту дітей, Українського Дня родини, Міжнародного Дня сім'ї, Дня знань, Дня батька, Всесвітнього дня боротьби зі СНІДом, Всесвітнього дня протидії торгівлі людьми, акції «16 днів проти насильства», новорічні та різдвяні свята.

З метою комплексного підходу до подолання складних життєвих обставин сімей з дітьми та забезпечення права кожної дитини на сімейне виховання запроваджено послугу з патронату над дитиною.

Фахівці із соціальної роботи здійснюють пошук кандидатів у патронатні вихователі шляхом інформаційних кампаній, співбесід і консультацій з особами, які виявляють бажання виконувати обов'язки патронатного вихователя, які після первинного відбору кандидатів у патронатні вихователі, направляються на спеціальне навчання за програмою, затвердженою Мінсоцполітики.

На сайті управління розміщено інформацію про сім'ю патронатного вихователя. Інформаційні плакати та листівки розповсюджено по різних закладах та установах міста.

З початку 2021 року 2 дітей перебувало в патронатній сім'ї, з них 1 дитина вибула.

Влітку працював Центр дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку «Барвограй». Студенти Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини спільно з фахівцями із соціальної роботи Центру організували по мікрорайонах міста дозвілля дітей та підлітків з різноманітними іграми, розважальними програмами, спартакіадами та конкурсами, що сприяло їх активному відпочинку. Охоплено змістовним дозвіллям 1030 дітей.

Студенти по мікрорайонах міста організують дозвілля дітей та підлітків з різноманітними іграми, розважальними програмами, спартакіадами та конкурсами, що сприяють їх активному відпочинку.

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Кількість дітей, хоплених відпочинком у Центрі дозвілля «Барвограй»	1703	1722	1809	2680	550	1030

Соціально-реабілітаційні послуги в громаді

Одним із шляхів вирішення проблем осіб з інвалідністю – це можливість отримання соціально-реабілітаційних послуг за місцем проживання. Управління визначає потреби територіальної громади у соціально-реабілітаційних послугах, вносить пропозиції щодо створення структур, які надають ці послуги та координує роботу з цих питань.

В місті соціально-реабілітаційні послуги надають 3 Центри комплексної реабілітації: Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок», Центр комплексної професійної реабілітації для осіб з інвалідністю «Барвінок» та Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами, який має відзнаки Ради Європи, Державної служби у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, та забезпечують повний цикл реабілітації осіб з інвалідністю від самого народження і до останніх днів життя.

В нашому місті з 2000 року на повну потужність працює Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок», де на обліку перебуває 328 дітей з інвалідністю, в тому числі 69 дітей з порушеннями інтелектуального розвитку та 51 дитина хвора на ДЦП, 14 тяжкохворих дітей, які за станом здоров'я не можуть відвідувати Центр.

В Центрі комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок» з початку поточного року соціально-реабілітаційні послуги отримали 178 дітей (з них 59 дітей на платній основі), в тому числі 126 дітей з інвалідністю та 52 дітей пільгових категорій.

Центр «Пролісок» з 2020 року включено до Переліку реабілітаційних установ, які здійснюють реабілітацію дітей з інвалідністю за державні кошти. Є Ліцензія на впровадження господарської діяльності з медичної практики (наказ МОЗ від 06.11.2020р. № 2539).

Проводився патронаж на дому для 14 тяжко хворих дітей з інвалідністю.

В 2021–2022 навчальному році за індивідуальною формою при Центрі навчається 13 дітей з особливими потребами.

Спільно з Центром зайнятості проводиться робота по профорієнтації підлітків, встановлено профорієнтаційний термінал, який дає можливість дітям зорієнтуватись у виборі майбутньої професії.

Надаються соціальні послуги денного догляду 32 дітям з інвалідністю, які розподілені по трьох різновікових групах. Постійно діє виставка дитячих робіт та малюнків «Світ очима дітей», працюють гурток «Юний театрал», арт-терапевтичний гурток, «Умілі ручки», музично-танцювальний гурток «Віночок», де діти танцюють, співають, грають на музичних інструментах, секція з настільного тенісу. В кулінарній майстерні «Виблигасики» проводиться соціально-побутова реабілітація, навчання навичкам самообслуговування та користування кухонним приладдям. Вироби, виготовлені руками вихованців Центру, представляються на різних заходах.

Виграно грант на суму 117,0 тис. грн для проведення соціально-побутової реабілітації в кулінарній майстерні. В межах проекту придбано шафу пекарську, апарат для пончиків, кухонну машину, електром'ясорубку, блендер, кавомолку та виробничі столи на загальну суму 58,6 тис. грн. Наразі реалізація проекту продовжується.

Вихованці Центру взяли участь у онлайн флешмобі «Ланцюг єднання» з нагоди Дня соборності України. Проведено відеоранок «Всі квіти землі подарую матусі», до Міжнародного жіночого дня, розваги у відеоформаті «Як на Масницю млинці їли...», «День сміху», дитячий ранок та заходи до Міжнародного дня захисту дітей, Дня знань, Міжнародного дня людей з інвалідністю та святого Миколая, взяли участь у проєкті «Дерево твого життя» та висадили разом з членами громадської організації «Жінки – за майбутнє» саджанці плодкових дерев на території Центру. За підтримки громадської організації «Жінки – за майбутнє» в Центрі проведено «День краси», під час якого перкарі-волонтери зробили зачіски дітям.

При Центрі працює спортивно-реабілітаційний клуб «Умань», учасники якого беруть участь в різних змаганнях. Постійно

проводяться традиційні суботні турніри з тенісу, проведено відкритий турнір з тенісу, присвячений Дню молоді, Дню Незалежності України, Міжнародному дню осіб з інвалідністю.

В Центрі функціонує відділення фізіотерапевтичних та водних процедур. Діти з інвалідністю отримують теплові, водні та електропроцедури, масаж, займаються лікувальною фізкультурою, в тому числі із застосуванням рефлекторно-навантажувального пристрою «Гравістат», динамічного пароподію та тренажерів.

В літньому оздоровчому таборі санаторного типу «Мрія», який включено до Державного реєстру майнових об'єктів оздоровлення та відпочинку дітей за № 569, за літній період 2021 року оздоровлено 84 дитини, з них:

- 32 дитини з інвалідністю;
- 3 дітей з родин учасників АТО;
- 1 дитина постраждала внаслідок аварії на ЧАЕС;
- 2 дітей з багатодітних родин;
- 1 дитина з малозабезпеченої сім'ї;
- 1 дитина внутрішньо переміщена;
- 5 дітей, які перебувають на диспансерному обліку.

На території розташовано ігровий майданчик з різноманітними спорудами, гірками, гойдалками, що відповідають сучасним вимогам та інклюзивний ігровий майданчик для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, дитячий майданчик для дітей раннього віку.

Приміщення Центру обладнане стаціонарним вертикальним підйомником, за допомогою якого діти на інвалідних візках можуть переміщуватись з поверху на поверх.

Для безбар'єрного доступу до інших об'єктів соціальної інфраструктури переміщення громадян із вадами опорно-рухового апарату здійснюється автоматичним сходовим підйомником, який придбано за кошти спецфонду в сумі 119,2 тис. грн.

Протягом звітного періоду побудовано пандус на дитячому майданчику, відремонтовано фундамент огорожі, зроблено ремонт туалету водного відділення, частково відновлено асфальтне покриття території Центру, замінено електромережу в фізіотерапевтичному кабінеті, придбано додаткову ванну для миття посуду, хлібопеч, шафу в кабінет ЛФК. Залучено кошти бюджету Уманської міської територіальної громади в сумі 12,0 тис. грн, спонсорських коштів – 32,3 тис. грн.

За кошти громади міста Радвільшкіс (Литва) придбано велотренажер, апарат для фізіотерапії «Поток-1», апарат для дарсонвалізації «Корона» на суму 30,9 тис. грн.

В рамках пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» освоєно кошти в сумі 227,0 тис. грн. Придбано спортивний комплекс «Омега» з покриттям, апарат для приготування синглетно-кисневої пінки, кондиціонер, автономну акустичну систему.

Працює кризовий Центр денного перебування «Пелюстки довіри» для дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, послуги якого спрямовані на створення умов для безпечного і гармонійного розвитку дітей шляхом зміцнення сімейних стосунків і запобігання розпаду сімей у кризі та вилучення дітей до державних закладів. Протягом року послуги отримали 16 дітей із сімей, які опинились у складних життєвих обставинах.

Створено Службу раннього втручання для дітей з інвалідністю та дітей, які мають ризик отримати інвалідність, для забезпечення розвитку дитини, збереження здоров'я та життя. Послуга раннього втручання надається дітям, які мають порушення розвитку, або в яких є ризик виникнення таких порушень, дітям з високим ризиком виникнення порушень розвитку внаслідок несприятливої дії соціальних та біологічних факторів, та їхнім сім'ям⁵.

Послуга раннього втручання надається командою фахівців різних галузей, таких як психолог, логопед, дефектолог, лікар-педіатр, медичні сестри з масажу, ЛФК, фізіотерапії. Протягом року послугу раннього втручання отримали 17 дітей. Виділено та освоєно кошти в сумі 122,0 тис. грн., придбано матеріали для ремонту та обладнання.

Для задоволення потреб громади у соціальних послугах, враховуючи пропозиції батьків, які виховують дітей з інвалідністю і зіштовхуються з проблемами щодо подальшого їх денного перебування після 18-ти річного віку, працює відділення для молоді з обмеженими можливостями, яке надає соціальні послуги з соціальної адаптації, соціальної та психологічної реабілітації, абілітації. Відділенням надано соціальні послуги 13 молоді з особливими потребами, які мають порушення інтелектуального розвитку з числа колишніх вихованців Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок».

Центр комплексної професійної реабілітації для осіб з інвалідністю «Барвінок» навчає 5 робітничим професіям осіб з інвалідністю (оператор комп'ютерної верстки, секретар-друкарка, взуттьовик з ремонту взуття, флорист, перукар). З 2002 року Центр підготував 563 випускника робітничих професій.

⁵ Кравченко О., Коляда Н., Салата Н. Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами в Україні. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2020. 2 (5). С. 13–25. URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/220765/220505>. (Дата звернення: 20.11.2021.)

Роки	Оператор комп'ютерної верстки	Секретар – друкарка	Взуттьовик з ремонту взуття	Всього
2002	17	9		26
2003	9	9	3	21
2004	18	14	6	38
2005	19	8		27
2006	12	12		24
2007	23	6	7	36
2008	21	5		26
2009	21	5	7	33
2010	19	7	5	31
2011	12	6		18
2012	20	7		27
2013	20	6	8	34
2014	21	6		27
2015	10	13		23
2016	18	6		24
2017	20	15		35
2018	20	8		28
2019	20	17		37
2020	20	8		28
2021	10	8		46
Всього по професіях	350	175	36	563

Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами щорічно надає соціально-реабілітаційні послуги майже 1 тис. громадян та є надійною базою для реабілітації учасників АТО/ООС. Сучасне обладнання та кваліфікований персонал Реабілітаційного комплексу дають змогу здійснювати системну роботу психологічного, соціального, реабілітаційного, організаційного, інформаційного та методичного характеру, направлена на вирішення соціально-психологічних проблем людей з особливими потребами.

Видача направлень та путівок на отримання соціально-реабілітаційних послуг здійснюється в управлінні праці та соціального захисту населення Уманської міської ради відповідно до державних стандартів соціальних послуг. Особи проходять інструктаж з правил безпеки життєдіяльності на проходження фізіотерапевтичних процедур, курс яких складає 10 днів (кінезотерапія, фізична реабілітація,

лікувальна фізкультура, масаж, мануальна терапія, електро-тепловітло лікування біоптрон, Дарсонвалізації, електрофарез з грязями, ампліпульс, парафіно-озокерітотерапії, діодинамічний струм, ультразвукова інгаляція, апарат УЗТ, магніто-лазерна терапія, лікування ультрафіолетовим випромінювачем, турманівийковрик, ліжко-масажер «Нуга-Бест», електровібромасажер, крісло масажне, колонотерапія, пресомасажотерапія, синглентно-киснева пінка, соляна кімната, дошка Євмінова, бодіфлекс, лікування травами (фіточаї), та водноговідділення, курс яких складає 18 днів (басейн, душі: Шарко, лазерний, висхідний, циркулярна душева кафедра, комп'ютеризована душева кабіна, гідромасажний бокс, інфрачервона сауна, кріосауна, парова кабінка, джакузі, ванни з екстрактом грязей). Відвідувачам надають консультації лікарі-спеціалісти: психіатр, травматолог-ортопед, фізіотерапевт, стоматолог, невролог, а також надаються інформаційно-консультативні послуги з питань надання соціальної допомоги, пільг та пенсійного забезпечення. Протягом 2021 року соціально-реабілітаційні послуги отримали понад 500 осіб.

Внесено зміни до програми соціальної допомоги «Турбота», якими передбачено за рахунок коштів бюджету Уманської міської територіальної громади надання учасникам АТО та їх сім'ям, членам сімей загиблих учасників АТО, бійцям – добровольцям та волонтерам (з 30% знижкою) послуг з психологічної реабілітації на базі Реабілітаційного комплексу для людей з особливими потребами та відділення реабілітації, оздоровлення та відпочинку змішаного типу «Буг» Центру інтегрованих соціальних послуг. 102 учасники АТО/ООС, 7 членів сімей загиблих учасників АТО, 10 волонтерів отримали курс соціально-реабілітаційних послуг в Реабілітаційному комплексі для людей з особливими потребами за кошти міського бюджету. 13 осіб з числа учасників АТО та осіб з інвалідністю з навколишніх районів на підставі укладених договорів та за кошти, передбачені на ці цілі в бюджетах територіальних громад отримали соціально-реабілітаційні послуги в Реабілітаційному комплексі для людей з особливими потребами.

Всі без винятку реабілітаційні центри обладнані пандусами, підйомними платформами для переміщення осіб з обмеженими фізичними можливостями та осіб на візках на 2-й поверх приміщення.

Відділення реабілітації, оздоровлення та відпочинку змішаного типу «Буг», яке функціонує на базі переданих управління приміщень бази відпочинку на річці Південий Буг в с. Ставки, надає щорічно послуги з оздоровлення та відпочинку майже 400 особам з числа сімей з дітьми,

внутрішньо переміщених осіб, учасників АТО/ООС, ветеранів, малозабезпечених громадян.

Запроваджено інноваційні послуги з інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму у сфері «зеленого», «екологічного», «історичного», «релігійного туризму» без обмежень, доступних для всіх, якими користуються щорічно майже 2 тис. пільгових категорій.

3. Реабілітаційні послуги для вразливих категорій громадян

Багато зроблено для надання соціальних послуг вразливим категоріям громадян. Відкрито на базі переданих МО приміщень Комплекс надання соціальних послуг вразливим особам із структурними підрозділами: Центр соціальної адаптації звільнених осіб, Центр реінтеграції бездомних осіб з відділеннями для жінок та чоловіків, Будинок нічного перебування, Соціальний готель. Всього в Комплексі з моменту створення пройшло реабілітацію та реінтеграцію 3043 особи, з них звільнених 1719 осіб.

Надання соціальних послуг в Комплексі надання соціальних послуг вразливим особам 2008-2021 роки		
№	Послуги	Кількість осіб
1.	Працевлаштовано	58 (33– звільнених)
2.	Відновлено документів	102 (40– звільнених)
3.	Повернено в сім'ю	154 (99– звільнених)
4.	Влаштовано в Будинок ветеранів	59 (21– звільнених)
5.	Оформлено пенсій	69 (31– звільнених)
6.	Надано тимчасове житло	2243(1490– звільнених)
7.	Повторно звернулися	358 (77– звільнених)

В умовах поширення коронавірусної інфекції на базі приміщень Комплексу надання соціальних послуг вразливим особам створено Центр обсервації (Обсерватор) на 35 ліжко-місць для надання послуг особам, які в період карантинних заходів підлягають обсервації, такими послугами скористалось 11 осіб.

З метою виявлення бездомних осіб постійно проводиться соціальне патрулювання, під час роботи якого роздаються буклети з інформацією про роботу Центрів та їх координати головам квартальних комітетів, організаціям міста та окремим громадянам. Протягом 2021 року проведено 105 рейди, в результаті яких виявлено 19 осіб.

В осінньо-зимовий період працює 7 пунктів обігріву, розміщені у структурних підрозділах Центру інтегрованих соціальних послуг, 3 з яких працює цілодобово.

В Центрі обліку бездомних осіб протягом 2021 року поставлено на облік 58 осіб, з них виявлено вперше 16 осіб.

Для підвищення професійного рівня соціальних працівників та робітників, фахівців з соціальної роботи здійснюється реалізація спільного освітньо-просвітницького проекту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, КЗ «Черкаський обласний центр медико-соціальної експертизи Черкаської обласної ради», управління охорони здоров'я Черкаської облдержадміністрації, управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради «Школа соціальних знань». Запроваджено експеримент щодо проведення опитування з визначенням оцінки соціального функціонування осіб з інвалідністю із психічними розладами.

Для покращення обслуговування населення міста впроваджуються інноваційні соціальні послуги шляхом надання на платній основі погодинної, щоденної та у вихідні дні надання соціальної послуги догляду вдома, денного догляду та стаціонарного догляду у відділеннях соціальної допомоги вдома, денного перебування та стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання.

Центром інтегрованих соціальних послуг надаються платні соціальні послуги, в 2021 році надано платних соціальних послуг 1872 особам на загальну суму 1,5 млн.грн.

З метою зміцнення матеріально-технічної бази структурних підрозділів Центру інтегрованих соціальних послуг та підвищення якості надання соціальних послуг протягом 2014–2021 років залучено грантові кошти на загальну суму понад 5 млн.грн., а саме:

- Турецького агентства зі співробітництва та координації (ТІКА) на суму 84 тис. доларів для створення Центру реінтеграції бездомних осіб;

- міжнародної благодійної організації «Фонд Східна Європа» в 2014 для облаштування навчального класу Центру професійної реабілітації осіб з інвалідністю (245,7 тис. грн.) та в березні 2016 року на суму 258,0 тис. грн для створення Центру соціальної активності для осіб похилого віку «Мальва»;

- спільний проект американського фонду допомоги хворим дітям (IORPHON) та благодійного фонду «Небайдужі» для покращення умов перебування дітей з інвалідністю проведено капітальний ремонт в приміщеннях I поверху Центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок» на суму 352,0 тис. грн;

- участь у реалізації проекту БФ «Фонд родини Нечитайло» «Соціальні перевезення Черкащини», як результат – придбання спецавтотранспорту для надання соціальних транспортних послуг особам з інвалідністю з вадами опорно-рухового апарату на суму 1,2 млн грн та в 2019 році – придбання ще одного автомобіля на умовах

співфінансування на суму 720 тис. грн. За час дії соціального проекту надано понад 7,0 тис. транспортних соціальних послуг. У співпраці із закладами охорони здоров'я запроваджено послуги з доставки лежачого хворого в лікарню і з лікарні додому, для цієї мети придбано ноші медичні (трансформер в крісло візок);

➤ в 2020 році спільно з Уманським міським товариством дружби з зарубіжними країнами та Уманським державним педагогічним університетом ім. Павла Тичини, незважаючи на карантинні обмеження, вдалося реалізувати грантовий проект – проведення «Міжнародного художнього симпозіуму – пленеру «Мистецтво без обмежень» за фінансової підтримки Українського культурного фонду в сумі 635,9 тис. грн цей соціальний проект отримав перемогу у конкурсі «Громадське суспільство та влада – кращі практики співпраці», який проводили Міністерство культури та інформаційної політики України спільно з проектом «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України».

➤ В 2021 році Центр спільно з БО «ВПЛИВ» розпочали реалізацію соціального проекту на загальну суму 173, 2 тис. грн для придбання обладнання в соціальну кулінарну майстерню «Виплигасики».

➤ На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 03.03.2020р. № 204 «Про порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» Уманська міська територіальна громада включена в перелік територіальних громад для участі у пілотному проекті «Розвиток соціальних послуг» на розвиток таких соціальних послуг: денний догляд для осіб з інвалідністю (крім дітей) та осіб похилого віку, денний догляд для дітей з інвалідністю, догляд стаціонарний. На реалізацію даного проекту із державного бюджету виділені кошти в сумі 2,0 млн.грн.

➤ Для Уманської міської територіальної громади залучено субвенцію з державного бюджету в сумі 3,6 млн.грн. на створення на базі Центру мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (притулку з мобільною бригадою соціально-психологічної допомоги, денний центр соціально-психологічної допомоги та службу первинного соціально-психологічного консультування). В жовтні 2021 року для забезпечення належного функціонування мобільної бригади придбано автомобіль Mitsubishi Outlander JMBXTHGF3WLJ000398 за кошти державного бюджету у сумі 834,8 тис.грн.

Питання задоволення потреб населення у соціальних послугах, їх доступність та якість надання, впровадження інноваційних видів соціальних послуг перебуває на контролі в управлінні праці та

соціального захисту населення та виконавчому комітеті Уманської міської ради.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в Уманській міській територіальній громаді створено розгалужену мережу закладів, які надають соціальні та реабілітаційні послуги дітям, молоді, сім'ям, особам з інвалідністю, учасникам АТО/ООС, пенсіонерам, та іншим вразливим категоріям населення.

Така система визнана на міжнародному та всеукраїнському рівнях: місто отримало міжнародний статус-кандидата престижної світової ініціативи «Громада, дружня до дітей та молоді»; місто приєдналося до Європейської Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад; у 2020 році розроблено Гендерний паспорт міста Умань в рамках проекту «Підвищення рівня відкритості, прозорості та залученості в діяльності Асоціації міст України», за фінансування Ради Європи.

Структурними підрозділами Центру інтегрованих соціальних послуг надаються населенню всі базові соціальні послуги, передбачені Законом України «Про соціальні послуги» та послуги з комплексної реабілітації, передбачені Законом України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради включено до загальнодержавного Реєстру надавачів соціальних послуг, ідентифікатор запису 120203609.

Одним із шляхів вирішення проблем осіб з інвалідністю – це можливість отримання соціально-реабілітаційних послуг за місцем проживання. Управління визначає потреби територіальної громади у соціально-реабілітаційних послугах, вносить пропозиції щодо створення структур, які надають ці послуги та координує роботу з цих питань.

В місті соціально-реабілітаційні послуги надають 3 Центри комплексної реабілітації: Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок», Центр комплексної професійної реабілітації для осіб з інвалідністю «Барвінок» та Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами, який має відзнаки Ради Європи, Державної служби у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, та забезпечують повний цикл реабілітації осіб з інвалідністю від самого народження і до останніх днів життя.

Створено Службу раннього втручання для дітей з інвалідністю та дітей, які мають ризик отримати інвалідність, для забезпечення розвитку дитини, збереження здоров'я та життя. Послуга раннього втручання надається дітям, які мають порушення розвитку, або в яких є ризик виникнення таких порушень, дітям з високим ризиком

виникнення порушень розвитку внаслідок несприятливої дії соціальних та біологічних факторів, та їхнім сім'ям.

Запроваджено інноваційні послуги з інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму у сфері «зеленого», «екологічного», «історичного», «релігійного туризму» без обмежень, доступних для всіх, якими користуються щорічно майже 2 тис. пільгових категорій.

Багато зроблено для надання соціальних послуг вразливим категоріям громадян. Відкрито на базі переданих МО приміщень Комплекс надання соціальних послуг вразливим особам із структурними підрозділами: Центр соціальної адаптації звільнених осіб, Центр реінтеграції бездомних осіб з відділеннями для жінок та чоловіків, Будинок нічного перебування, Соціальний готель.

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено досвід Уманської територіальної громади щодо надання реабілітаційно-соціальних послуг вразливим категоріям громадян. Для цього створено розгалужену мережу закладів, які надають соціальні та реабілітаційні послуги дітям, молоді, сім'ям, особам з інвалідністю, учасникам АТО/ООС, пенсіонерам тощо. В місті соціально-реабілітаційні послуги надають 3 Центри комплексної реабілітації: Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок», Центр комплексної професійної реабілітації для осіб з інвалідністю «Барвінок» та Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами, та забезпечують повний цикл реабілітації осіб з інвалідністю від самого народження і до останніх днів життя. Створено Службу раннього втручання для дітей з інвалідністю та дітей, які мають ризик отримати інвалідністю, для забезпечення розвитку дитини, збереження здоров'я та життя. Запроваджено інноваційні послуги з інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму у сфері «зеленого», «екологічного», «історичного», «релігійного туризму» без обмежень, доступних для всіх, якими користуються щорічно майже 2 тис. пільгових категорій.

Література

1. Белевцова Я. С. Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Харків, 2011. 21 с.
2. Бук М. Соціальне обслуговування осіб з інвалідністю в реабілітаційних установах України. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 82–89. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.15>. (Дата звернення: 20.11.2021.)
3. Громадські організації та спілки осіб з інвалідністю як суб'єкти надання соціальних та реабілітаційних послуг засобами інклюзивного

туризму в громаді / О. О. Кравченко та ін. Умань : Видавничо-полігр. центр «Візаві, 2020. 201 с.

4. Дубич К. В. Механзми державного управління системою надання соціальних послуг : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2016. 39 с.

5. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.2006 р. : станом на 6 лип. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71. (Дата звернення: 20.11.2021.)

6. Кравченко О., Коляда Н., Салата Н. Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами в Україні. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2020. 2 (5). С. 13–25. URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/220765/220505>. (Дата звернення: 20.11.2021.)

7. Кучер Г. М. Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Умань, 2019. 301 с. URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/Дисертація-Кучер.pdf> (Дата звернення: 20.11.2021.)

8. Кучер Г. М., Кравченко О. О. До питання задоволення потреб населення у соціальних послугах (з досвіду міста Умань). *East European Scientific Journal*. 2019. № 5. С. 40–45.

9. Сучасні теорії соціальної роботи: Антологія / Упор. Т. Семигіна. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 160 с.

10. Семигіна Т. В. Соціальні послуги у територіальних громадах України: інновації правового регулювання. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 4. С. 65-75. URL: <https://bit.ly/3sSbsz9>

Information about the authors:

Kravchenko Oksana Oleksiivna,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

Uman, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-9732-6546

Kucher Galina Mykhailivna,

Ph. D.,

Department of Labor and Population Welfare of Uman City Council

Uman, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-5807-7276